

ADİYAMAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DERGİSİ
ISSN: 1308-9196 / e-ISSN:1308-7363

Yıl : 17 Sayı : 46 Nisan 2024

Yayın Geliş Tarihi: 01.01.2024 Yayına Kabul Tarihi: 26.02.2024

DOI Numarası: <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1415930>

Makale Türü: Araştırma Makalesi/ Research Article
Atf/Citation: Kaya, E. (2024). Azerbaycan-Türkmenistan İlişkileri ve Son
Dönemdeki Yakınlaşmanın Ana Dinamikleri. *Adiyaman Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (46), 172-207.

AZERBAYCAN-TÜRKMENİSTAN İLİŞKİLERİ VE SON DÖNEMDEKİ YAKINLAŞMANIN ANA DİNAMİKLERİ

Emrah KAYA*

Öz

Hazar Denizi'nin doğu ve batı kıyılarında yer alan Azerbaycan ile Türkmenistan'ın arasında dil, etnik köken, din ve kültür gibi çeşitli güçlü bağlar bulunmaktadır. Ancak söz konusu bağlara rağmen iki devletin ilişkileri sürekli olarak olumlu seyretmemiş, belirli dönemlerde inişli-çıkışlı bir hal almış ve hatta kopma noktasına gelmiştir. Özellikle Hazar Denizi'nde bulunan çeşitli sahalardaki enerji kaynaklarının kime ait olduğuna dair tartışmalar ilişkileri olumsuz etkilemiştir. 2014 yılından bu yana ise Türk dünyasının önemli aktörleri olan Azerbaycan ile Türkmenistan ilişkilerinde çeşitli gelişmeler yaşanmaktadır. Aşkabat ile Bakü hattındaki yakınlaşmada farklı faktörler etkili olmaktadır. Çalışmada 2014 sonrası süreçte iki devlet arasındaki ilişkileri olumlu yönde etkileyen faktörler incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Türkmenistan, Hazar Denizi, Enerji, Türk Devletleri Teşkilatı.

Dr., Bağımsız Araştırmacı, dremrhkaya@gmail.com, Ankara/Türkiye

AZERBAIJAN-TURKMENISTAN RELATIONS AND THE MAIN DYNAMICS OF THE RECENT RAPPROCHEMENT

Abstract

There are various strong ties such as language, ethnicity, religion and culture between Azerbaijan and Turkmenistan, located on the eastern and western shores of the Caspian Sea. However, despite these ties, the relations between the two states were not always positive, had ups and downs in certain periods, and even ties reach breaking point. Particularly, disputes about who owns the energy resources in various fields in the Caspian Sea have negatively affected relations. Since 2014, there have been various developments in the relations between Azerbaijan and Turkmenistan, which are important actors of the Turkish world. Different factors are effective in the rapprochement between Baku and Ashgabat. The study examines the factors that positively affected the relations between the two states in the post-2014 period.

Keywords: Azerbaijan, Turkmenistan, Caspian Sea, Energy, The Organization of Turkic States.

1. GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında bağımsızlığını kazanan Azerbaycan ile Türkmenistan, Hazar Denizi'nin iki farklı kıyısında bulunmakla birlikte Kafkasya ile Orta Asya'yı ve Türk dünyasını birbirine bağlayan kilit ülkelerdir. İki halk da Oğuz Türklerindedir. Söz konusu devletler, zengin enerji kaynaklarıyla da ön plana çıkmaktadır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) verilerine göre Türkmenistan'da 600 milyon varil petrol ve 19,5 trilyon metreküp doğalgaz bulunmaktadır (Walinga ve Aminjonov, 2022: 6). BP'nin 2021 yılında yayınladığı rapora göre ise Azerbaycan'ın 7 milyar varil petrol ve 2,5 trilyon metreküp doğalgaz rezervi olduğu tahmin edilmektedir (British Petroleum, 2021). Bu nedenle iki devlet arasındaki ilişkilerin Türk dünyasını yakından ilgilendirdiği aşikardır. Bakü-Aşgabat hattındaki ilişkilerin soy, dil, tarih gibi çeşitli güçlü bağlara rağmen olumsuz seyrettiği dönemler olmuştur. Hazar Denizi'nin

dibindeki enerji kaynaklarının neden olduğu gerginlik, bir dönem ikili ilişkilerin seyrini belirleyen ana etkenler arasındadır. Hatta ilişkilerin gergin olduğu dönemlerde Nabucco ve Trans-Hazar Doğalgaz Boru Hattı (TCP) gibi çeşitli uluslararası projelerin hayata geçmesini engelleyebileceği tartışmaları yaşanmıştır (Valiyev, 2009a: 2-3). Bu durum, gerginliğin ikili ilişkilerle birlikte bölgesel ve küresel projeleri de etkilediğini göstermektedir.

Gergin ilişkiler, özellikle liderler boyutunda kendisini göstermiştir. Ayrıca sadece iki devlet arasındaki ilişkilerin değil, aynı zamanda Türk dünyasındaki bağların kuvvetlenmesine de engel teşkil etmiştir. Diğer yandan iki ülke arasındaki gergin ilişkiler, kazan-kaybet çerçevesinde şekillenirken yaşananların ülkelerin ekonomik kayıplara uğramasına neden olduğu ve Hazar Denizi'nin statüsünün belirlenmesini zorlaştırdığı söylenebilir. Taraflar arasında 2014 yılına kadar süren inişli-çıkışlı ilişkiler, özellikle Türkiye'nin devreye girmesiyle birlikte normalleşmeye ve iyileşmeye başlamıştır. 2014 yılından bu yana gelişen ilişkilerde Hazar Denizi'nin statüsünü belirleyen anlaşmayla birlikte önemli bir eşik aşılırken bu süreçte Bakü ile Aşkabat'ın farklı politikalarından ortak politikalara yöneldiği anlaşılmaktadır.

İlişkilerdeki en önemli gelişme ise Hazar Denizi'nin dibindeki enerji kaynaklarının paylaşılmasına dair atılmıştır. Taraflar arasında 2021 yılının başında imzalanan "Dostluk" petrol yatağına dair anlaşma bu açıdan kritik öneme sahiptir. Neticede 2014 yılında normalleşmeye başlayan ikili ilişkilerin bu tarihten itibaren hızla geliştiği görülmektedir. Bunun nedenleri arasında farklı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörlerin ayrıca Türk dünyasındaki ikili ve çok taraflı ilişkilerde de etkili olduğu söylenebilir.

Çalışmada Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilere odaklanılacaktır. İki ana başlıktan oluşacak olan çalışmanın ilk kısmında iki ülkenin ilişkileri incelenecek ve zaman çizelgesi yöntemi kullanılacaktır. Böylelikle tarafların

birbirlerine karşı olan politikaları da analiz edilebilecektir. İkinci kısımda ise özellikle 2014 yılı sonrası süreçte ilişkileri etkileyen ana etkenler ele alınacaktır. Bu sayede tarafların kazan-kaybetten kazan-kazana dönüşen yaklaşımları ve politikaları farklı boyutlarıyla analiz edilecektir.

2. AZERBAJYCAN İLE TÜRKMENİSTAN ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan ve Türkmenistan, çeşitli iç ve dış sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır. Sovyetler Birliği'nden miras kalan çeşitli sorunlar, ülkelerin iç ve dış politikalarına etki etmiştir. İlk dönemlerde ilişkilerin güçlendirilmesi noktasında bir politika izleyen Bakü ve Aşkabat, enerjiden gümrüğe, uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadeleden güvenliğe kadar birçok konuda anlaşmalar yapılmıştır. 18 Kasım 1999 tarihinde Türkiye ve Gürcistan'ın da katıldığı TCP'ye ilişkin Hükümetlerarası Deklarasyon ve çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır (Hasanoğlu, 2021: 25-26). Diğer yandan tarihi İpek Yolu güzergahı çerçevesinde 1993 yılından itibaren geliştirilmeye çalışılan Avrupa-Kafkasya-Asya Taşımacılık Koridoru (TRACECA) da iki ülke arasındaki ilişkileri olumlu etkileyen ve Hazar Denizi üzerinden jeopolitik bağlarını güçlendiren bir faktör olmuştur (TRACECA, t.y.).

İlişkilerde olumlu gelişmeler yaşanmasına rağmen özellikle Hazar Denizi'nde bulunan enerji sahaları üzerindeki hak iddiaları ve sahaların paylaşılmasında yaşanan anlaşmazlık, ilişkileri sekteye uğratan sorun kaynağı olarak ön plana çıkmıştır. Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki bölgede 100 milyar metreküp doğalgaz ve 60 milyon ton petrol bulunduğu tahmin edilmektedir (Jalilov, 2021). Hazar Denizi'nin yatağı için nasıl bir prensibin belirleneceği ve Kepez (Türkmenistan'a göre Serdar), Çıracık (Türkmenistan'a göre Osman) ve Azeri (Türkmenistan'a göre Hazar) gibi enerji sahalarının iki tarafı da tatmin edecek şekilde paylaşılmaması ayrılmaya ve jeopolitik rekabete yol açmıştır. Taraflar sınırların belirlenmesinde ortay hat yönteminin kullanılmasını desteklerken

Abşeron Yarımadası ve Azerbaycan'ın egemenliğindeki Cilov Adası nedeniyle deniz yatağındaki sınırı belirleme konusunda anlaşmamıştır. Bu iki bölgenin hattın belirlenmesinde sayılması ya da göz ardı edilmesi, tartışmalı alanların kimin kontrolünde olacağını etkilemekteydi (Karataeva, 2020: 252-253). Azerbaycan, 1994 yılında Hazar Denizi'ndeki tartışmalı bölgeleri içerecek şekilde çeşitli ülkeler ve şirketlerle Asrın Sözleşmesi'ni imzalamıştı (Azerbaijan.az, t.y.). Ayrıca dönemin Azerbaycan lideri Haydar Aliyev, Türkmenistan'la sorunları çözmeden ve anlaşmadan British Petroleum (BP) aracılığı ile Çirak/Osman ve Azeri/Ömer sahalarında aramalar başlatmıştı (Panniyer, 2021).

Diğer yandan Azerbaycan, 1997 yılında tartışmalı sahaları içerecek şekilde Rus Lukoil ve Rosneft şirketleriyle bir anlaşma imzalamıştır. Ancak Türkmenistan, anlaşmaya tepki göstermiş ve bunun üzerine anlaşma hayata geçmemiştir. Buna karşılık 1998 yılında Türkmenistan, Amerikan şirketi Mobil'le sözleşme imzalamıştır. Fakat Azerbaycan'ın tepkisi üzerine Amerikalılar anlaşmadan çekilmiştir (Bayramova, 2021). Gergin ilişkiler, Hazar'a dair yapılan toplantıları da etkilemiş ve 2002 yılında Türkmenistan'da Hazar'a dair yapılan zirvede önemli bir karar alınamamıştır. Ayrıca Azeri/Hazar ve Çirak/Osman sahalarının üretime başlamasıyla Azerbaycan-Türkmenistan ilişkileri daha da gerilmiştir (Panniyer, 2021). Taraflar arasındaki güvensizlik, Hazar Denizi'nin akıbetini de etkilemiştir. Örneğin Azerbaycan, %18'i kendisine, %19'u Rusya'ya ve %29'u Kazakistan'a ait olacak şekilde Hazar Denizi'ndeki sınırların belirlenmesine dair anlaşma imzalamış ancak İran ve Türkmenistan'la benzer bir anlaşma imzalamamıştır (Hafeznia vd., 2016: 183). İran'la Azerbaycan arasında bir anlaşmanın imzalanmamasının nedeni İran'ın Hazar Denizi'ni eşit paylaşım çerçevesinde bölünmesini istemesiydi. Ancak Türkmenistan'la bir anlaşmanın yapılamamasının nedeni ise tartışmalı bölgelerdi.

İlham Aliyev'in 2003 yılında Azerbaycan'ın ve Gurbangulu Berdimuhammedov'un 2006 yılında Azerbaycan'ın yönetimine geçmesiyle Bakü-Aşkatat hattında yeni bir dönem başlamıştır. Ancak Çırak/Osman ve Azeri/Ömer sahalarına dair uzlaşının sağlanamamış olmasına rağmen 2007'de dönemin Türkmenistan Cumhurbaşkanı Berdimuhammedov, Buried Hill şirketi ile anlaşarak şirkete tartışmalı sahada araştırma yapma izin vermiştir. Ayrıca Berdimuhammedov, 2009 yılında sorunu uluslararası tahkime götürmeyi düşünmüştür. Lakin Berdimuhammedov ve Aliyev, yaptıkları görüşmeler neticesinde sahalar konusunda anlaşıncaya kadar bütün çalışmaları durdurma kararı almışlardı (Bayramova, 2021). Bu durum özellikle tarafların ilişkilerin daha da gerilmesini istemediğinin göstergesi olarak okunabilir. Bununla birlikte 2008 yılında liderler tarafından karşılıklı ziyaretler gerçekleştirmiştir. Mayıs ayında Berdimuhammedov Bakü'yü ziyaret ederken, Kasım ayında ise Aliyev Aşkatat'a gitmiştir. Bu ziyaretler, devletler arasındaki ilişkilerin gelişmesi noktasında bir beklenti yaratmıştır. Hatta Aliyev'in ziyareti sırasında ekonomik iş birliği için komisyon oluşturulması, Bakü-Türkmenbaşı limanları arasında feribot seferi düzenlenmesi gibi konularda yapılan anlaşmalar beklentileri arttırmıştır (Hasanoğlu, 2021: 28).

Liderler arasındaki uzlaşmaya rağmen Hazar merkezli gerginlik devam etmiştir. 24 Temmuz 2009 tarihinde Türkmenistan, sorunun çözülmesi için Uluslararası Tahkim Mahkemesi'ne (ICA) gideceğini açıklamış ve Azerbaycan'la iş birliği yapan yabancı şirketleri, uluslararası hukuka aykırı hareket ettikleri için tazminat talebinde bulunacakları konusunda uyarılmıştı. Söz konusu adımın Hazar'a dair görüşmeleri bozacağı, Türkmenistan'ın bir kazanç sağlayamayacağını ve Hazar'ın statü sorunun çözülmesini engelleyeceği dile getirilmiştir. Ayrıca Türkmenistan'ın Avrupa'ya enerji ihraç etmek isterken bu adımın Nabucco'ya dair beklentileri zayıflatacağı iddia edilmişti (İsmailzade, 2009).

19 Haziran 2012 tarihinde Azerbaycan devriye botu, tartişmalı bölgelerde araştırma yapan bir gemiyi durdurmuştu. Türkmenistan, sismik araştırmalar yapıldığını dile getirirse de bu, taraflar arasında uzlaşılan bölgede bütün çalışmaların durdurulmasına aykırı bir durum teşkil etmiştir. Bunun zerine iki ülkeyi ilgilendiren konu, uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Taraflar, birbirini suçlamış ve dönemin Türkmenistan Dışışleri Bakanı Kakageldi Abdullayev, konuyu Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götüreceklerini, Kepez/Serdar sahasının tamamen Türkmen kesiminde yer aldığını, Bakü'nn statüsü belirlenmemiş olan ırak/Osman ve Azeri/mer sahalarındaki faaliyetleri durdurması gerektiğini ve yabancı şirketlerin de dahil olduğu faaliyetlerin uluslararası hukuka aykırı olduğunu belirtmiştir (Azernews, 2012). Azerbaycan da Türkmenistan'ı Kepez/Serdar gibi tartişmalı bölgedeki enerji kaynaklarını araştırmaması konusunda uyarımıştır. Azerbaycan Dışışleri Bakanlığı, Türkmenistan Büyükelçisi Toyly Komekov'u Bakanlığa çağırarak bir nota vermiştir. Azerbaycan, araştırmanın yasa dışı olduğunu açıklarken, egemenlik haklarını savunmak için gerekli önlemleri alma hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir. Bunun zerine Türkmenistan Dışışleri Bakanlığı, Bakü'ye tepki göstererek "Azerbaycan'a ait olmayan" kısımda sivil bir geminin gerçekleştirdiği bilimsel araştırmayı durdurma girişimini protesto etmiştir (Reuters, 2012).

Yaşanan gerilimlere rağmen Azerbaycan, Avrupa'daki enerji ihtiyacının farkında olarak Türkmenistan'ın da bu pazara girmesini istemektedir. Bu hem Azerbaycan'ın hem de Hazar'ın Avrupa ve Rusya bazındaki stratejik önemini arttıracaktı. Bu bağlamda Bakü, Türkmen gazını da TCP ve Güney Gaz Koridoru'na (SGC) dahil ederek elini gclendirmek istemektedir (Kuchins vd., 2016: 12, 19). Türkmenistan'ın ise 2030 Kalkınma Planı kapsamında benimsediği stratejik önceliklerinden biri Türkmen enerji kaynaklarını yeni pazarlara ulaştırmaktı (Arınç ve Elik, 2010: 175). Bu süreçte iki ülkenin düşüncelerinin

değişmeye başlamıştır. Artan tansiyon yerine alternatif enerji rotalarının yaratılması noktasında iş birliğinin her iki ülkenin de çıkarına olduğuna dair ortak bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Özellikle Türkmenistan'ın Orta Asya-Çin Gaz Boru Hattı (CACG) ile Türkmenistan'ın ihracatını %80'lik bir kısmının doğalgaz üzerinden Çin'e yapıyor olması tek taraflı bir bağımlılığı beraberinde getirme riski taşımaktaydı (Liakopoulou ve Indeo, 2021: 8-9).

2012 yılında azalmaya başlayan tansiyon ve taraflar arasındaki ilişkilerin kazan-kazan çerçevesinde normalleşmesi aşamasında önemli bir rol oynayan ülke ise Türkiye olmuştur. Uzun süredir iki ülke arasındaki sorunların çözülmesinde arabuluculuk yapan (Türk, 2010: 59) Türkiye'nin de etkisiyle 2014 yılının Mayıs ayından itibaren belirli dönemlerde Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 26 Mayıs 2014 tarihinde Bakü'de düzenlenen ilk toplantı sırasında yapılan açıklamalarda tarafların başta enerji ve ulaştırma olmak üzere üç ülkeyi ilgilendiren bölgesel konulara odaklandıkları dile getirilmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2014). Gerçekleştirilen toplantının odağında Hazar'daki enerji kaynaklarını üzerinde uzlaşa, enerji hatları ve Orta Koridor gibi Asya'yı Avrupa'ya bağlayacak olan güzergahların olduğu söylenebilir. Bu süreçten sonra Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin iyileştiği, tartışmalı konuların çözülmesinde önemli bir ilerleme kaydedildiği, tarafların Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) gibi uluslararası örgütler üzerinden ilişkilerini daha yapısal bir çerçeveye oturttukları ve Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından Hazar'daki iş birliklerini yoğunlaştırdıkları görülmektedir.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilere hız veren ve bölgedeki iş birliğini arttıran gelişmeler 2014 tarihinden sonra daha net bir şekilde görülmektedir. Bu kapsamda Hazar Denizi'nin statüsünün belirlenmesi, taraflar arasındaki Dostluk sahasına dair anlaşmanın imzalanması, Türkmenistan'ın

TDT'ye gözlemci üye olarak katılması, Hazar Denizi'nde artan iş birlikleri, Hazar Denizi'ne bölgesel ve küresel aktörlerin yoğunlaşan ilgisi ve son olarak ikili ilişkilerde yakalanan ivme bunu net şekilde kanıtlamaktadır.

Hazar Denizi, Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin seyrini etkileyen ana başlıklardan biri olarak ön plana çıkmıştır. Zira Hazar'ın statüsünün belirlenmesiyle önemli bir eşğin aşıldığı da söylenebilir. Hazar Denizi'ne dair ilk görüşmeler, 1996 yılında bakanlık seviyesinde başlarken, 2002 yılından itibaren bir zirve haline gelmiş ve liderler sürece doğrudan müdahil olmuştur. Bu kapsamda liderler 2002 yılında Aşkabat'ta, 2007 yılında Tahran'da, 2010 yılında Bakü'de ve 2014 yılında Rusya'nın Astrahan'da toplanmıştır (Ülger ve Erol, 2019: 851). 12 Ağustos 2018 tarihinde ise Kazakistan'ın Aktau gerçekleştirilen 5. Hazar Ülkeleri Devlet Başkanları Zirvesi'nde Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme imzalanmıştır. Sözleşme ile tarafların Hazar Denizi'nin suları, deniz tabanı, toprak altı, doğal kaynakları ve deniz üzerindeki hava sahası dahil kullanım hususları belirlenmiştir (Kahraman, 2019). Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Rusya ve İran tarafından imzalanan Hazar Denizi'nin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ile aşağıdaki kararlar alınmıştır (Raimbekova, 2018):

- Hazar Denizi'nde her devletin 15 deniz mili mesafeye kadar kara suları, 10 deniz mili genişliğinde de balıkçılık alanı olacak.
- Devletler, Hazar'ın dibinde deniz altı su altı kabloları ve ana boru hatlarını uluslararası anlaşmalarda kabul edilen düzene uygun olarak yerleştirebilecek.
- Boru hatlarının ve deniz altı kablolarının yerleştirilmesi için güzergâhın kararlaştırılması, deniz dibi bölgesinden geçecek devletle anlaşma hâlinde gerçekleştirilecek.
- Hazar Denizi'ne kıyısı olan ülkeler haricinde, bölgede yabancı askerî güçler bulunmayacak.

- Bölgeye kıyısı olan ülke, yapay adaları, tesisleri ve yapıları inşa etme, kullanma ve işletme hakkına sahip olacak.
- Hazar Havzası ile ilgili tüm sorunlar barış yolu ile çözülmeye çalışılacak.

Söz konusu maddeler açısından bakıldığında üçüncü maddedeki boru hatlarının hangi devletlerin denizinin dibinden geçecekse aralarında bir anlaşmanın yapılmasının yeterli olacağına dair ayrıntı, Hazar Denizi'nde Bakü ile Aşkabat arasında varılacak bir uzlaşma sayesinde dış aktörlerin etkisinden uzak çeşitli bağların kurulmasına hukuki imkan tanımıştır. Bu gelişme ikili ilişkiler, bölgesel ve küresel projeler, koridorlar ve enerji hatları için önem arz etmektedir.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki sorunların çözülmesine, taraflar arasında uzlaşının sağlanmasına ve kazan-kaybet yerine karşılıklı saygı çerçevesinden kazan-kazan yaklaşımına dönülmesine dair en önemli gösterge Dostluk sahası üzerinde sağlanan uzlaşmadır. 21 Ocak 2021 tarihinde Aliyev'in ve Berdimuhamedov'un online katıldığı ve dönemin dışişleri bakanları tarafından söz konusu bölgedeki kaynakların ortak araştırılması, geliştirilmesi ve üretimine ilişkin bir Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Berdimuhamedov, anlaşmanın Hazar Denizi'nde karşılıklı çıkar temelli bir enerji ortaklığının kurulmasında kilometre taşı olduğu dile getirmiştir. Tarafların meclislerince de onaylanan anlaşmaya göre, tahminen en az 1.4 milyar varil petrol bulunan (Panniyer, 2021) sahadaki kaynakların %30'u Azerbaycan'a ve %70'i Türkmenistan'a ait olacak ve üç ila beş yıl içinde ise üretime geçilecektir (Liakopoulou ve Indeo, 2021: 9-10).

Bakü ile Aşkabat hattında önemli bir eşik aşılrken bunda liderlerin ikili temaslarının ve artan ekonomik ilişkilerin etkili olduğunu söylemek mümkündür (Hasanoğlu, 2021: 30-31). 2017 yılında düzenlenen ziyaret, ilişkilerdeki atılımın habercisi olmuş ve liderler devam eden sorunlara rağmen Stratejik Ortaklık Bildirgesi'ni imzalamışlardır (Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, 2017). Söz konusu ziyaret sırasında liderlerin yaptığı açıklamalarda özellikle Azerbaycan

ile Türkmenistan'ın yeni deniz limanları inşa etmesi, kargo taşımacılığının kapasitesinin artırılması, Bakü-Tiflis-Kars demiryolunun inşa edilmesi, tarafların çeşitli uluslararası örgütlerde birbirlerini desteklemeleri, artan ticari ilişkileri ve enerji konusundaki iş birlikleri ana başlıklar olmuştur (President of the Republic of Azerbaijan, 2017). Daha sonraki süreçlerde liderler arasında temaslar ve ziyaretler devam ederken, tarafların meclisleri arasında iş birliğine dair mutabakata benzer anlaşmalarla ilişkilere daha yapısal bir form kazandırılmaya çalışıldığı görülmektedir (News Central Asia, 2022).

Tablo 1: Azerbaycan-Türkmenistan Ticaret Hacmi (Bin dolar)

Yıl	Miktar
2005	516.529,4
2006	378.532,1
2007	53.893,5
2008	72.561,4
2009	63.649,8
2010	214.596,4
2011	56.835,2
2012	91.629,8
2013	88.152,4
2014	51.201,2
2015	52.433,9
2016	152.276,0
2017	164.135,7
2018	133.042,7
2019	225.652,1
2020	108.651,5
2021	105.023,6
2022	535.397,1

Kaynak: Azerbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasında güçlü bağlar bulunmasına rağmen ticari ilişkileri oldukça zayıftır. Tablo 1’de görüleceği üzere 2005 yılında 500 milyon dolardan fazla olan karşılıklı ticaret hacminin ilişkilerin de gerginleşmesiyle 2014 yılında 50 milyon dolara kadar düşmüştür. Ancak 2015 yılından itibaren gözle görülür bir iyileşme söz konusudur. 2019 sonrasında yaşanan düşüş muhtemelen COVID-19’un neden olduğu olumsuz etkidir. Ancak 2022 yılında yaşanan artışla birlikte ticaret hacminin 105 milyon dolardan 535 milyon dolara çıktığı görülmektedir (Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi, 2023). Bunun ana nedeni ise hem COVID-19 kısıtlamalarının bitmesi hem de 2014 yılından beri ilişkilerin güçlendirilmesi noktasında atılan adımlardır.

3. AZERBAJYCAN İLE TÜRKMENİSTAN’IN YAKINLAŞMASINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Azerbaycan ile Türkmenistan, aralarında soy, dil, din, tarih ve kültür gibi güçlü bağlar olmasına rağmen doğrudan kara bağlantısı bulunmamaktadır. Bununla birlikte Hazar Denizi, jeopolitik açıdan ülkeler arasındaki en önemli coğrafi engeldir. Bu coğrafi engelin derinliklerinde barındırdığı çeşitli enerji kaynakları ise bağımsızlık sonrası süreçte farklı bir sorunun kaynağı olmuştur. Ancak 2014 yılının ardından ülkeler arasındaki ilişkiler gözle görülür bir şekilde iyileşme ve güçlenme sürecine girmiştir. Bunu ülkeler arasında artan temaslardan, liderlerin ziyaretlerinden ve yapılan anlaşmalardan anlamak mümkündür. Çalışmanın bu bölümünde ikili ilişkileri olumlu yönden etkileyen faktörler incelenecektir.

3.1. Türkiye

Türkiye, Asya’nın Avrupa’ya bağlanmasında jeopolitik açıdan kritik ülkelerden biridir. Asya’da yükselen üretim merkezleri, bölgenin yeraltı kaynakları ve kıtalara arası artan ticaret, taşımacılık ve ulaşım, Türkiye’nin jeopolitik önemini arttırmaktadır. Ayrıca Türkiye, Orta Asya ve Kafkasya’da önemli nüfuzu bulunan

bir devlettir. Diğer yandan ise izlediği dengeye dayalı dış politika ve arabuluculuk tecrübesi Türkiye'nin çeşitli aktörlerle ilişki kurmasına ve kolaylaştırıcı rolü oynamasına imkan tanımaktadır. Bu noktada Türkiye, Soğuk Savaş sonrası uyum sağladığı yeni realitede Kafkasya ve Orta Asya'daki Türk devletleriyle yakınlaşarak önemli kazanımlar elde etme beklentisine girmiştir (Aydın, 2004: 4). Türk devletleri bağımsızlıklarını kazandıkları ilk süreçte Türkiye'nin ana politikası ilişkilerin güçlendirilmesi, "Türk Modeli"nin benimsetilmesi ve uluslararası sisteme entegre olmuş istikrarlı devlet olmalarına katkı vermektir. Bu amaçla Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA) kurulmuş ve Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Toplantısı gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Ankara, Türk devletleriyle ilişkilerin geliştirilmesi, enerji konusunda iş birliği yapılması, ulus devlet inşa süreçlerine katkı verilmesi, bölgesel sorunların çözülmesi ve ülkelerin birbirleriyle olan ilişkilerini güçlendirmesi politikasını sürdürmeye devam etmiştir (Wheeler, 2013: 3-4).

Son iki politika, Türkiye açısından oldukça önem taşımaktadır. Türkiye'nin Orta Asya ile Kafkasya'da oluşan bir istikrarsızlık, çatışma ve güvensizlik durumunu kendi çıkarlarına da aykırı olarak görmektedir. Örneğin Bakü ile Aşkabat arasındaki sorunlar, Türkiye'yi de çeşitli açılardan etkilemektedir. Bu sorunlar, Hazar Denizi'ndeki enerji kaynaklarının Batı'ya aktarılmasını zorlaştırırken Türkiye'nin jeopolitik önemini zayıflatmaktadır. Ya da Türkiye, Çok Taraflı Ulaştırma Politikası kapsamında Orta Koridor'u hayata geçirmek istemektedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Bu açıdan bakıldığında Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki bir kazan-kaybet yaklaşımı doğrudan Türkiye'nin de kaybetmesine neden olmaktadır. Ancak Bakü-Aşkabat hattındaki kazan-kazan durumu, Türkiye'yi de doğrudan kazanan olarak konumlandırmaktadır.

Türkiye, Azerbaycan'la çeşitli seviyelerde ve konularda ilişkilerini ilerletirken Türkmenistan'la ise benzer bir süreci geliştirememiştir. Özellikle coğrafi

engeller, Hazar Denizi'ndeki altyapı eksikliği ve Türkiye'nin Mavi Akım projesine önem vermesi Türkmenistan'la ilişkilerin geliştirilmesini engellemiştir. İlk dönemlerde Niyazov, Türkiye'nin doğalgaz konusunda kendilerini tercih etmesi gerektiğini dile getirirken 1999 yılında Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan ve Gürcistan arasında Türkmen gazını Hazar üzerinden Türkiye'ye ulaştıracak bir anlaşma imzalanmıştır. Yukarıdaki etkenlerin yanı sıra Hazar'ın statü sorunu bu anlaşmanın hayata geçmesini engellemiştir. 2012-2014 yılları arasında liderlerin kurduğu temaların neticesinde ikili ilişkiler büyük ivme kazanmış ve Türkmenistan, Orta Koridor'a dahil edilmiştir. Bu süreçte ana konulardan biri koridorlarken diğeri ise enerji olmuştur (Kasım, 2016: 107-110). 30 Mayıs 2013 tarihinde imzalanan Türkmenistan'dan Türkiye'ye doğalgaz sevk edilmesi konusundaki iş birliğine dair anlaşma, bölgedeki denklemleri değiştirecek bir gelişme olarak kabul edilebilir.

Türkiye'nin Azerbaycan'ın yanı sıra Türkmenistan'la güçlendirmeye başladığı ilişkiler, Bakü-Aşkabat hattında olumlu etkiler yaratmıştır. Öncelikle Türkmenistan'ın Orta Koridor'a dahil edilmesi, Azerbaycan limanları ile Türkmenistan limanları arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi demektir. Daha sonra Ankara ile Aşkabat arasındaki enerji iş birliği ve Türkmen doğalgazının Türkiye'ye taşınması, Hazar'da Azerbaycan ile Türkmenistan arasında bir enerji hattının ve Hazar'daki sorunların çözülmesine dair bir oluşumun inşası manasına geldiği söylenebilir. Zira Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan 2014 yılında dışişleri bakanları seviyesinde gerçekleştirilen toplantılar bunun kanıtı olarak görülebilir. Ayrıca Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı'nın ikincisi 29 Ocak 2015 tarihinde Aşkabat'ta, üçüncüsü 28 Ağustos 2015 tarihinde Antalya'da, dördüncüsü 19 Temmuz 2017 tarihinde Bakü, beşincisi 23 Şubat 2021 tarihinde Ankara'da (Tarhan, 2021) ve altıncısı 13 Aralık 2022 tarihinde Türkmenistan'ın Avaza kentinde düzenlenmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu üç devletin enerji ve ulaştırma bakanlarının da

ayrı ayrı toplantılar gerçekleştirdiğini dile getirmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bu kapsamda üç devletin ilişkilerinde enerjiyi ve ulaştırmayı temel aldıkları görülmektedir. Bununla birlikte ilişkilerin en üst seviyede geliştirilmesi amacıyla Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Devlet Başkanları Zirvesi hayata geçirilmiş ve ilk zirve, Erdoğan, Berdimuhamedov ve Aliyev'in katılımıyla 14 Aralık 2022 tarihinde Türkmenistan'da gerçekleştirilmiştir. Zirve öncesi ayrıca dışişleri, enerji ve ulaştırma bakanlıklarının da çeşitli görüşmeler düzenlediği bilinmektedir. Görüşmelerde gümrük, ticaret, bilim ve lojistik gibi konularda çeşitli anlaşmalar imzalanmıştır (Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, 2022). Bu bağlamda Türkiye'nin Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki normalleşme sürecinde önemli bir etken olduğu söylenebilir.

3.2. Türk Devletleri Teşkilat

Temelleri 1992 yılına kadar dayanan TDT'nin amaçlarından biri Türk devletleri arasında sosyal ve kültürel alanda başlamak üzere ilerleyen sürece paralel olarak taraflar arasında birliktelik duygusunun yaratılması, dış politikada ortak tutum benimsenmesi, ikili ve bölgesel ilişkilerin geliştirilmesi, entegrasyonun ve yaklaşmanın sağlanmasıdır (Türk Devletleri Teşkilatı, t.y.). Bu noktada 1992 yılında hayata geçirilen Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi'ne ardından muhtelif zamanlarda gerçekleştirilen zirvelere Azerbaycan ile Türkmenistan liderleri ya doğrudan katılmış ya da çeşitli seviyelerde temsilci göndermiştir. Ancak Türkmenistan, 1995 yılında Daimi Tarafsızlık Statüsü aldıktan sonra zirvelere biraz daha mesafeli yaklaşımaya başlamıştır (Amirbek vd., 2017: 166-177). Ayrıca Aşkabat yönetimi, 2009 yılında kuruluşun adının "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" (Türk Konseyi ya da Türk Keneşi olarak da bilinmektedir) olarak değiştirildiği zirvedeki Nahçıvan Anlaşması'nı tarafsızlığını gerekçe göstererek imzalamamıştır (Amirbek vd., 2017: 185). Bu

durum Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerde Türk Konseyi veya TDT'nin süreliğine bir etkili olmasını engellemiştir.

Türk Konseyi'nin kurulmasından sonra 1. ve 2. zirvelere temsilci göndermeyen Türkmenistan'ın zamanla bu tutumunun değiştiği görülmektedir. Aşkabat yönetimi, örgütün 3., 5. ve 7. zirvelerine temsilci göndermiştir. Özellikle 3 Eylül 2018 tarihinde düzenlenen 6. Zirve ile 15 Ekim 2019 tarihinde düzenlenen 7. Zirve'nin Türkmenistan için bir kırılma noktası olduğu iddia edilebilir. Zira Macaristan 6. Zirve'de gözlemci ve Özbekistan ise 7. Zirve'de tam üye olmuştur. Bu durum ise Türkmenistan'da Türk devletlerinden kopuk ve onlardan izole olduğuna dair bir algı yarattığı söylenebilir. Ayrıca Türk Konseyi'nin daha sistemli ve yapısal bir şekilde hareket ederek enerjiden lojistiğe kadar birçok alanda ülkelerin hassasiyetlerine saygı gösterilerek eşitlik ve kazan-kazan yaklaşımı çerçevesinde ilişkileri genişletmelerinin ve derinleştirmelerinin de Aşkabat yönetimini cezbediği aşikardır. Bunun neticesinde ise 2020'deki 1. Olağanüstü Zirve'ye ve Mart 2021'deki Gayriresmi Zirve'ye katılan Türkmenistan, 12 Kasım 2021 tarihindeki 8. Zirve'ye gözlemci üye statüsüyle katılmıştır. Söz konusu zirve, örgütün "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi" adının "Türk Devletler Teşkilatı" olarak değiştirilmesi (Türk Devletleri Teşkilatı, 2023) ve Türk Dünyası 2040 Vizyonu belgesinin kabulü açısından kritik bir öneme de sahiptir (Türk Devletleri Teşkilatı, 2021). Bu noktada Türkmenistan'ın söz konusu örgüt nazarında kurulan ikili ve bölgesel ilişkilere karşı tarafsızlığını bir gerekçe olarak kullanmak yerine daha aktif bir dış politika izlediği ve TDT'de yaşanan süreci onayladığı anlaşılmaktadır.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin bir noktada Türkmenistan'ın Türk devletlerinin oluşturduğu örgütlere dair yaklaşımını etkilediği söylenebilir. Ancak Türkmenistan hem Azerbaycan'la sorunlu ilişkileri hem de tarafsızlık statüsü gereğiyle bu süreçten uzak dursa da günümüzde TDT'nin Türk

devletleri arasındaki entegrasyonun ana çatısı olmasının Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkileri olumlu etkilediği aşıkardır. Zira TDT'nin amaçlarına ve dinamiklerine bakıldığında bünyesinde bulunan tam ve gözlemci üyeler arasındaki iş birliğini derinleştirmek ve sorunları çözmek amacının yattığı görülmektedir. Bu durum özellikle 2016 yılından bu yana Türk dünyasında yaşanan yakınlaşmada kendisini göstermektedir. TDT'nin Türk dünyasındaki yakınlaşmanın ana çatı yapısı olması ve Türkmenistan'ın TDT'ye gözlemci üye olması iki ilişkilere katkı sunmaktadır. TDT'nin Genel Sekreteri Büyükelçi Kubanışbek Ömüraliyev'in bu noktada yaptığı açıklama da önemlidir. Zira Ömüraliyev, Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Devlet Başkanları Zirvesi'nin ardından yaptığı açıklamada Türkiye'nin de dahil olduğu süreçte üç devlet arasındaki ilişkilerin temasların genişletilmesinin Türk dünyasını birleşme ve bütünleşme sürecine hizmet edeceğini dile getirmiştir (Tarhan, 2022).

3.3. Rusya ve İran

Bağımsızlık sonrası süreçte ülkedeki Rus etkisini kırmak ve İran'ın rejim ihracı politikalarını (Nissman, 1983: 58; Başaran ve Kaya, 2023: 103) engellemek isteyen bölge devletleri birbirleriyle ve Türkiye gibi farklı aktörlerle olan ilişkilerini güçlendirme politikası izlemiştir. Özellikle Rusya'nın bölgedeki nüfuzu bir sorun olarak algılanırken Ermenistan'ın Karabağ'ı işgali sırasında İran'ın izlediği politika önemli bir tehdit kaynağı olarak görülmüştür. Bu durum Azerbaycan'ın özellikle İran'a karşı daha temkinli yaklaşmasına neden olurken Orta Asya'ya ulaşma sürecinde İran'a ve Rusya'ya olan coğrafi bağımlılığını azaltmak için Hazar Denizi'ne yöneldiği söylenebilir (Sarıkaya, 2021: 91-93; Kaya, 2011: 635). Özellikle Asrın Sözleşmesi'nin nedenlerinden biri bölgedeki Rusya, İran ve Ermenistan arasındaki iş birliğini dengelemek, Rusya'nın olası revizyonist politikasını engellemek, Ermenistan ile İran'a karşı bir koz kazanmaktı (Ismayilov, 2019: 5-6). İran'ın da Tacikistan'daki iç savaşta etkisi ve Orta Asya

devletlerine yönelik dini temelli politikalarla ve amaçlarla hareket etmesi önemli bir sorun olarak algılanmıştır (Khan, 2004: 48-49). Bununla birlikte Türkmenistan da Rusya ve İran'a olan hem jeopolitik hem de enerji ihracı konusundaki bağımlılığını azaltmak için bir yandan çeşitli ilişkiler geliştirerek Çin'e yönelirken (Kelkitli, 2019: 73-74) diğer yandan Türkiye ve Batı'ya ulaşabilmek için Hazar üzerinden Azerbaycan'la bağlarını güçlendirdiği görülmektedir (Hancock, 2006: 74-83; Roy, 2000: 252-261). Özellikle Rusya'yı dengeleme düşüncesi ve Aşkabat-Moskova hattında Nisan 2009'da yaşanan doğalgaz krizi, Türkmen-Rus ilişkilerini olumsuz etkilemiştir (Arınç ve Elik, 2010: 178-181). Bu durum Rusya'nın ve İran'ın hem Hazar Denizi'ndeki hem enerji konusundaki hem de Azerbaycan ile Türkmenistan üzerindeki etkisinin kırılmasını beraberinde getirmiştir.

Rusya'nın 2008 yılında Gürcistan'a saldırması ve bu ülkenin toprak bütünlüğüne zarar vermesi, Türk devletleri üzerinde bir endişe yaratmıştır. Zira Rusya, Gürcistan'a saldırarak aslında saldırgan/revizyonist politika izleyebileceğini, yakın coğrafyasında renkli devrimlere karşı olduğunu, Sovyetlerden kalan bölgesel anlamsızlıkları ya da donmuş çatışma bölgelerini gerekçe kullanabileceğini, yakın çevresindeki ülkelerin Batı'yla ilişkilerinde bağımsız bir politika izleyemeyeceğini ve bölgede etkili aktör olarak kalmaya devam etmek istediğini göstermiştir. Rusya'nın Gürcistan saldırısı, bir noktada Batı'yla çeşitli ilişkileri bulunan ve Karabağ bölgesi Ermenistan tarafından işgal edilen Azerbaycan'a (Valiyev, 2009b: 269-270) ve hatta Türkmen gazını da Avrupa'ya taşıyacak olan projelere karşı da bir uyarı olarak görülebilir (Cornell, 2008: 309-313). Rusya-Gürcistan Savaşı'nı analiz eden Cornell vd., Orta Asya ile Kafkasya'daki Türk devletlerinin savaştan çıkarması gereken sonuçlar arasında Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasındaki Rus gücünü domine etmeyi amaçlayan "Putin Doktrini" ile karşı karşıya olduklarını, Rusya ve İran'ın bölgedeki bir saldırısı karşısında Batı'nın saldırıya uğrayan devletlerin çıkarlarını savunmak için öne çıkmayacağını ve Batı'nın bu başarısızlığı karşısında ülkelerin Çin'e

yönelebileceğini saymaktadır (2008: 31-32). Bu tespitler doğru olmakla birlikte Azerbaycan ve Türkmenistan'ın da dahil olduğu Türk devletlerinin denge ya da çok yönlü bir politika izleyerek Batı'yla da ilişkilerini koparmadan Çin'le yakınlaşmalarının nedeni daha iyi anlaşılmaktadır.

Rusya'nın çeşitli dönemlerde yayınladığı dış politika konseptleri incelendiğinde özellikle 12 Ocak 2008 tarihli konsepti ön plana çıkmaktadır. Zira Rusya, konseptin *Bölgesel Öncelikler* başlığı altındaki kısımlarda Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) dikkat çekmekte, BDT üyeleriyle entegrasyon süreci yürütmek istediğini belirtmekte ve BDT'nin daha etkili bir örgüte dönüştürülmesini vurgulamaktadır. Ayrıca ve en önemlisi Moskova yönetimi, BDT bölgesindeki Rusya'nın dahil olmadığı çeşitli bölgesel ve uluslararası kuruluşlara yönelik politikasının bölgedeki ilişkileri iyi komşuluk ve istikrarı sağlama, Rusya'nın çıkarlarını dikkate alma ve Rusya'nın dahil olduğu örgütlenmelere saygı gösterme isteklilikleri üzerinden belirleyeceğini ilan etmiştir (President of Russia, 2008). Bu durum BDT üyesi olan Türk devletlerinin bağımsızlıklarının ve dış politikalarının da kısıtlanması demektir. Neticede ise Rusya'ya karşı olan tehdit algısını ve güvensizliği arttırmıştır. 12 Şubat 2013 (Russian Embassy in China, 2013), 30 Kasım 2016 (Committee on International Affairs of the State Duma, 2016) ve 31 Mart 2023 (The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, 2023) tarihlerinde kabul ettiği konsept belgelerinde Rusya, özellikle bölgede üye olmadığı örgütlenmelere dair tutumunu belirleyen kriterlere dair maddeyi kaldırsa da Moskova yönetiminin BDT üyeleri üzerinde etkisini sürdürmek istediği resmi olarak görülmüş ve söz konusu devletlerin hafızlarında yer etmiştir.

Yaşanan gelişmeler Orta Asya ve Kafkasya'daki Türk devletlerinde tehdit algısını arttırırken bunun daha da güçlenmesinin ana faktörlerinden biri Rusya-Ukrayna Krizi'dir. Zira Rusya'nın Kiev'deki yönetimin Moskova'ya yakın olmasını istemesi,

Batı ile kurulan güçlü ilişkileri ve bağımsız siyasi ve askeri politikaları kendi çıkarları için tehdit olarak görmesi, gerekli gördüğü durumlarda uluslararası hukuku yok sayması, hibrit savaş yöntemleriyle ülkeyi istikrarsızlaştırması, Rus nüfusu ve etnik kimliği üzerinden saldırgan bir tutum izlemesi ve Kırım gibi stratejik noktaları uluslararası hukuka aykırı bir biçimde ilhak etmeye çalışarak revizyonist politikalar benimsemesi Türk devletlerini de rahatsız etmiştir (Batsaikhan ve Dabrowski, 2017: 300).

İran'ın ve Rusya'nın Bakü ve Aşkabat'ta neden olduğu endişe ve güvenlik algısı bu ülkeleri çeşitli yollar aramaya itmiştir. Bu noktada Türk devletleri, öncelikle ikili sorunları çözme konusunda bir irade sergilemiştir. İkinci olarak özellikle Türkmenistan, Türk dünyasıyla olan bağlarını güçlendirerek ve Azerbaycan, Türk devletlerinin inşa ettiği örgütleri daha aktif bir tutum benimsemesini sağlayarak kendilerine güvenlik bir alan inşa etmeye çalıştıkları aşikardır. Son olarak ise denge ya da çok yönlü dış politikayla söz konusu aktörlere karşı ellerini güçlendirmek istedikleri görülmektedir. Denge ya da çok yönlü dış politika noktasında Azerbaycan için Çin'e ve Türkmenistan için Batı'ya ulaşmak kritik öneme sahiptir. Bu durumda Hazar Denizi'nin güneyinde İran'ın ve kuzeyinde Rusya'nın olduğu düşünüldüğünde Bakü ile Aşkabat arasında bir jeopolitik bağımlılık oluşmaktadır. Bu nedenle Türkmenistan, Hazar'daki sorunları aşarak ve Türk devletleriyle yakınlaşarak yeni alternatifler yaratma politikası benimsemiştir (Abdrakhmanov, 2007: 135-137). Söz konusu bağlamda Rusya ve İran'ın yaratmış olduğu tehdit algısının Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin güçlenmesine hizmet ettiği söylenebilir. Kısaca Azerbaycan ve Türkmenistan, İran ve Rusya'ya tek taraflı bir bağımlılık yerine ikili ilişkilerini güçlendirerek karşılıklı bağımlılığı tercih etmişlerdir.

3.4. Değişen Jeopolitik Dinamikler ve Koridorlar

Hazar üzerinden birbirine komşu olan Azerbaycan ile Türkmenistan'ın ilişkileri, bölgesel ve küresel projeleri ve dinamikleri de etkilemektedir. Örneğin Türkiye ve Avrupa'nın Orta Koridor'la doğuya açılmayı hedeflemesi ya da Çin'in Kuşak-Yol Projesi'yle batıya ulaşmak istemesi, Hazar Denizi'yle de alakalıdır. Bu durum Bakü-Aşkabat arasındaki ilişkilerle doğrudan ilgiliyken taraflar arasında jeopolitik açıdan karşılıklı bağımlılık güçlenmektedir. Diğer yandan Rusya ve İran faktörü, Avrupa'yı ve Çin'i yeni güzergahlara yönlendirmektedir. Avrasya coğrafyasına bakıldığında Avrupa'yı Orta Asya ve Çin'e bağlayan karasal güzergahta kuzey-güney boyunca Rusya, Hazar Denizi ve İran en kritik bölgelerdir. Tahran'a yaptırım uygulanması ve Moskova'yla Ukrayna Savaşı nedeniyle cephe alınması nedeniyle söz konusu iki ülke de sorunlu alanlar olarak görülmektedir. Bu nedenle hem ticareti yapılan ürünün güvenliği hem de uygulanan yaptırımlardan kaçma düşüncesi Avrupa'nın ve Çin'in alternatif rotalara yönelmesine yol açmaktadır. Bu bağlamda ise Kafkasya-Hazar Denizi-Orta Asya güzergâhı önem kazanmaktadır (Donnellon-May, 2023). Yaşanan gelişmelerin farkında olan Bakü ve Aşkabat yönetimleri, yeni dinamikleri ulusal çıkarları doğrultusunda değerlendirmeye çalışmaktadır (Kupfer, 2017).

Değişen bölgesel ve küresel denklemlerde Hazar Denizi'nin artan önemi, Çin'in de bu bölgeye yoğunlaşmasına yol açmıştır. Türkmenistan'dan doğalgaz ithal eden Çin, Azerbaycan enerji sektörüne yatırım yaparken çeşitli şirketleri üzerinden bölgede varlık göstermektedir (Kuchins vd., 2016: 22). İki ülkenin de zengin enerji kaynaklarına sahip olması, Avrasya'daki büyük güçlerin bölgeye yönelmesini teşvik etmiştir. Zira Rusya'ya enerji açısından bağımlı olan Avrupa, enerji kaynaklarını çeşitlendirme politikasını benimsemiştir. Bu süreçte Avrupa Birliği (AB), Doğu Ortaklığı Programını hayata geçirerek Azerbaycan, Ermenistan

ve Gürcistan'la ilişkilerini güçlendirmek istemesinde Hazar'daki enerji ve geçiş güzergâhları da etkili olmuştur (Novikova, 2015: 39-40).

Avrupa'nın etkisinin Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunduğu söylenebilir. Tarihsel açıdan bakıldığında Avrupa'nın da dahil olduğu TRACECA, TCP ve SGC gibi projeler, Bakü-Aşkabat hattında kazan-kazan yaklaşımının zemin kazanmasında etkili olmuştur. Rusya'nın sert güce başvurduğu dönemde AB'nin Doğu Ortaklığı ile Kafkasya ve Orta Asya devletleriyle güçlendirmeye çalıştığı ilişkilerin bir benzeri 2021 yılındaki Rusya-Ukrayna Savaşı'yla tekerrür etmiştir. Başta AB olmak üzere Batılı aktörler, yaptırımlar nedeniyle Rusya'dan enerji ithal etmemeye ve Kuşak-Yol Projesi'yle bağlantılı olan Trans-Rusya Kuzey Koridoru'ndaki aksamalar yüzünden bu hattın uzaklaşmaya başlamıştır. Asya-Pasifik'te artan gerginliğin de etkisiyle AB, Orta Koridor olarak da bilinen Türkiye-Kafkasya-Hazar Denizi-Orta Asya güzergahına yönelmiştir (Huseynov, t.y.: 8-9). Söz konusu politika enerji temini amacıyla da benimsenirken diğer yandan SGC ve TCP gibi projelerle AB'nin Hazar'daki Rus ve Çin etkisine karşı varlığını arttırması için bir araç olarak görülmektedir (Skripnikova ve Taghon, 2022: 5-6). 24 Temmuz 2023 tarihinde Türkmenistan Dışişleri Bakanlığı'nın yaptığı bir açıklamada Türkmen gazının Avrupa'ya gönderilmesi konusunda 2007 yılından bu yana çeşitli seviyelerde temasların gerçekleştirildiği, Türkmenistan, Azerbaycan ve AB arasında üçlü ortaklık mekanizması kurulduğu ve Hazar Denizi'nin statüsüne dair 2018 yılında imzalanan sözleşmenin Türkmenistan'dan Azerbaycan'a doğru bir gaz hattının inşasını mümkün kıldığı dile getirilmiş ve Türkmenistan'ın TCP'nin hayata geçirilmesi noktasında ortaklarıyla iş birliğini sürdürmeye hazır olduğu belirtilmiştir (Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan, 2023).

Enerji kaynaklarının yeni pazarlara aktarılması nasıl Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki bağları güçlendirdiyse Orta Koridor'un ve Kuşak-Yol Projesi'nin de

benzer bir etkisi olmuştur. Zira Rusya üzerinden Avrupa ile Çin arasında kurulan hattın Ukrayna Savaşı'nın ardından kesintiye uğramasıyla Çin'in de Rusya'ya yönelik yaptırımlardan etkilenmemek amacıyla Orta Koridor'a yönelmesi yeni bir denklem ve dinamik yaratmıştır. Bakü ile Aşkabat hattındaki gerginlik nedeniyle Avrupa, uzun bir süre Hazar Denizi üzerinden Azerbaycan-Kazakistan hattına odaklansa da başta Özbekistan olmak üzere Orta Asya ülkeleriyle artan ilişkileri, Türkmenistan'ın zengin enerji kaynakları ve Çin-Kırgızistan-Özbekistan-Türkmenistan arasındaki hattın inşası (Kaya, 2022), dikkatlerin Azerbaycan-Türkmenistan hattında da toplanmasına yol açmıştır. Özellikle Özbekistan'ın Kafkasya'ya, Türkiye'ye ve Avrupa'ya ulaşmak için Türkmenbaşı Limanı'na önem vermesi Azerbaycan-Türkmenistan arasındaki olumlu ilişkilerle de doğrudan ilgilidir (Walter, 2022; Kenderdine ve Bucsky, 2021).

4. SONUÇ

Hazar Denizi üzerinden komşu olan Azerbaycan ve Türkmenistan, güçlü bağlara rağmen ilişkileri üst düzeyde değildir. Aralarında uluslararası hukukun ötesinde kardeşlik hukuku şeklinde tanımlanabilecek bir bağ olmasına rağmen ilişkiler ancak 2017 yılında stratejik ortaklık seviyesine yükseltilmiştir. Çeşitli dönemlerde taraflar arasındaki ilişkiler inişli-çıkışlı bir hal alsa da özellikle 2014 yılından itibaren güçlendiğine dair net bir ivmeden bahsedilebilir. İki devletin 2014 yılından bu yana ilişkilerinin olumlu seyretmesindeki temel etkenlere bakıldığında ise dört faktörden bahsetmek mümkündür. Öncelikle Türkiye, Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilere olumlu katkıda bulunan aktördür. Zira Orta Asya'ya sorunsuz bir şekilde ulaşmak isteyen Türkiye için Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkilerin güçlü olmasına ihtiyacı vardır. Bu durum Türkiye'nin Orta Koridor noktasında elini güçlendirirken ayrıca Orta Asya, Hazar ve Kafkasya'daki enerji kaynaklarını ve üretilen mamullerin taşınması noktasında da jeopolitik önemini arttıracaktır. Bu temelde Türkiye,

Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkileri destekleyen bir aktör olarak konumlanmaktadır.

Diğer yandan TDT de ilişkilerin güçlenmesinde itici bir aktördür. Zira örgütün kuruluş amacı ve çeşitli dönemlerde ilan ettiği belgelerdeki temel vurgular, üyelerinin ikili ve çok taraflı olarak ilişkilerinin geliştirilmesine ve entegrasyon süreçlerinin güçlendirilmesine yöneliktir. Bu kapsamda TDT, üyeleri arasındaki ilişkilerde takındığı eşit yaklaşım, Azerbaycan'a ve özellikle Türkmenistan'a güvenli bir alan inşası anlamına gelmektedir.

Azerbaycan ile Türkmenistan arasındaki ilişkiler, sadece destekçi aktörler üzerinden değil, tehdit olarak algılanan aktörler nedeniyle de güçlenmektedir. Post-Sovyet devletler olan Azerbaycan ve Türkmenistan'ın Rusya ve İran'la çeşitli ilişkileri bulunmaktadır. Bu ilişkiler özellikle jeopolitik açıdan ve enerji hatları üzerinden bir bağımlılık yaratırken, Tahran'ın ve Moskova'nın özellikle Orta Asya ve Kafkasya'ya yönelik izledikleri politikalar güvensizliğe neden olmaktadır. Buna karşı ise Azerbaycan ile Türkmenistan'ın karşılıklı ilişkilerini güçlendirerek üçüncü aktörlerin etkilerini kırmak istedikleri söylenebilir.

Son olarak bölgesel ve küresel denklemler ve dinamikler sürekli olarak değişmektedir. Asya'da yükselen güç merkezleri, Batı'ya ulaşmak için güvenli rotalara ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte ucuz üretim için Asya'ya yönelen aktörlerin de istikrarlı bir güzergaha ihtiyacı bulunmaktadır. Bu kapsamda Orta Koridor, gittikçe önem kazanmaktadır. Azerbaycan ile Türkmenistan ise güçlü bir bağ oluşturdukları durumda kazanımlarını arttırabileceklerdir. Bu açıdan Avrupa'nın ve Çin'in bölgeye olan ilgisinin artması, Orta Koridor ile Kuşak-Yol Projesi ve Azerbaycan ile Türkmenistan'ın jeopolitik konumlarını kazanıma çevirme politikaları, ilişkilerdeki iyileşmenin ana teşvik edici unsurları olmuştur.

İlişkilerde yaşanan normalleşme tarafların kazan-kazan yaklaşımı çerçevesinde uzlaşmasını kolaylaştırırken, çeşitli somut sonuçları da beraberinde getirmiştir. Örneğin Hazar Denizi'nin statüsünün belirlenmesi sürecinde takındıkları ortak tavır ve Dostluk üzerinde sağlanan uzlaşma bunlardan biridir. Bu noktada daha net bir şekilde iki devletin, benzer politikalar izlemeye başladıkları ve birbirlerini jeopolitik açıdan tamamlayan adımlar attıklarını söylemek mümkündür. Zira Türkmenistan, Azerbaycan üzerinden Türkiye'ye ve Avrupa'ya daha kolay ulaşabilirken, Azerbaycan ise Türkmenistan üzerinden Özbekistan, Kırgızistan ve Çin'e ulaşma imkanı elde etmiştir. Ayrıca iki devletin ilişkilerini etkileyen söz konusu faktörlerin Türk dünyasındaki ilişkileri de olumlu etkilediği söylenebilir.

Çıkar Çatışması Bildirimi:

Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayınlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek/Finansman Bilgileri:

Yazar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve / veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Etik Kurul Kararı:

Bu araştırma için etik kurul kararına ihtiyaç bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdrakhmanov, A. (2007). "Turkmenistan: changing state power constructs and politics." *Central Asia and the Caucasus*, 3(45): 130-138.
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A. ve Makhanov, K., (2017). "Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması." *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3): 164-204.
- Arınç, İ. ve Elik, S. (2010). "Turkmenistan and Azerbaijan in European Gas Supply Security." *Insight Turkey*, 12(3): 169-190.
- Aydın, M. (2004). "Foucault's Pendulum: Turkey in Central Asia and the Caucasus." *Turkish Studies*, 5(2): 1-22.
- Azerbaijan.az (t.y.) The Contract of the Century, <https://azerbaijan.az/en/related-information/132>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi (2023). https://www.stat.gov.az/source/trade/az/f_trade/xt002_1.xls, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Azernews (2012). Turkmen-Azeri oil dispute to go to UN court, https://www.azernews.az/oil_and_gas/42624.html, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Başaran, D. ve Kaya, E. (2023). "İran'ın Orta Asya Politikası: Siyasi, Askerî, İktisadi ve Kültürel İlişkiler Üzerinden Bir Değerlendirme." *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 14(2): 87-108.
- Batsaikhan, U. ve Dabrowski, M. (2017). "Central Asia—twenty-five years after the breakup of the USSR." *Russian Journal of Economics*, 3: 296-320.
- Bayramova, P. (2021). Azərbaycan və Türkmənistan Xəzərdəki mübahisəli yataqla bağlı razılığa gəlib. *VoA*, <https://www.amerikaninsesi.org/a/az%C9%99rbaycan-v%C9%99-t%C3%BCrkm%C9%99nistan-x%C9%99z%C9%99rd%C9%99ki->

m%C3%BCbahis%C9%99i-yataqla-ba%C4%9F%C4%B1-raz%C4%B1%C4%B1%C4%9Fa-g%C9%99lib-/5746199.html, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

British Petroleum (2021). Statistical Review of World Energy 2021. 70th Edition. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Committee on International Affairs of the State Duma (2016). Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), <https://interkomitet.com/foreign-policy/basic-documents/foreign-policy-concept-of-the-russian-federation-approved-by-president-of-the-russian-federation-vladimir-putin-on-november-30-2016/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Cornell, S. E. (2008). "War in Georgia, Jitters All Around." *Current History*, 107(711): 307-314.

Cornell, S. E., Popjanevski, J. ve Nilsson, N. (2008). Russia's War in Georgia: Causes and Implications for Georgia and the World. *Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program*, https://silkroadstudies.org/resources/pdf/SilkRoadPapers/2008_08_PP_CornellPopjanevskiNilsson_Russia-Georgia.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Donnellon-May, G. (2023). Beijing's interest in the Middle Corridor. *The Interpreter*, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/beijing-s-interest-middle-corridor>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Hafeznia, M. R., Pirdashti, H. ve Ahmadipour, Z. (2016). "An expert-based decision making tool for enhancing the consensus on Caspian Sea legal regime." *Journal of Eurasian Studies*, 7: 181-194.

- Hancock, K. J. (2006). "Escaping Russia, Looking to China: Turkmenistan Pins Hopes on China's Thirst for Natural Gas." *China and Eurasia Forum Quarterly*, 4(3). 67-87.
- Hasanoğlu, M. (2021). "Bağımsızlık Sonrası Azerbaycan-Türkmenistan Arasındaki Siyasi ve Sosyo-Ekonomik İlişkiler." *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1): 23-36.
- Huseynov, V. (t.y.). "European Union – Azerbaijan Relations and the Armenia – Azerbaijan Conflict." *European Union – Azerbaijan Relations. New Direction-AIR Center*, <https://aircenter.az/uploads/JQtZi6TBPadh.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Ismailzade, F. (2009). Baku Surprised by Berdimuhamedov's Inflammatory Statement. *Eurasia Daily Monitor*, 6(151), <https://jamestown.org/program/baku-surprised-by-berdimuhamedovs-inflammatory-statement/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Ismayilov, M. (2019). "Azerbaijan and Russia: Towards a Renewed Alliance, for a New Era." *Caucasus Analytical Digest*, 109: 5-10.
- Jalilov, O. (2021). Azerbaijan, Turkmenistan Agree to Deepen Cooperation on Dostlug Offshore Field. *Caspian News*, <https://caspiannews.com/news-detail/azerbaijan-turkmenistan-agree-to-deepen-cooperation-on-dostlug-offshore-field-2021-7-30-0/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Kahraman, Ş. T. (2019). "Hazar Denizinin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme." *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 14(2): 603-621.
- Karataeva, E. (2020). "The Convention on the Legal Status of the Caspian Sea: The Final Answer or an Interim Solution to the Caspian Question?." *The International Journal of Marine and Coastal Law*, 35: 232-263.
- Kasım, K. (2016). "Türkmenistan Dış Politikası." *Türkmenistan. (Ed.) Kemer Kasım*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. 97-130.

- Kaya, E. (2011). "İran İslam Cumhuriyeti - Çin Halk Cumhuriyeti Orta Asya ve Güney Kafkasya Siyaseti (1991- 2010)." Orta Asya ve Güney Kafkasya Siyasi Gelişmeler: 1991-2010. (Ed.) Necati İyikan. İstanbul: Hiperlink Yayınları.
- Kaya, E. (2022). Orta Hat'tın ve Kuşak-Yol'un Eksik Halkası: Kırgızistan. Ankasam, <https://www.ankasam.org/orta-hattin-ve-kusak-yolun-eksik-halkasi-kirgizistan/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Kelkitli, F. A. (2019). "Russia's Caspian Policy: Efforts to Hold Ground in a Contested Region." *Gazi Akademik Bakış*, 12(24): 67-89.
- Kenderine, T. ve Bucsky, P. (2021). Middle Corridor—Policy Development and Trade Potential of the Trans-Caspian International Transport Route. *Asian Development Bank Institute, Working Paper 1268*, <https://www.adb.org/sites/default/files/publication/705226/adbi-wp1268.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Khan, S. A. (2004). "Iran's Relations with Central Asia – A strategic analysis." *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 9(1): 45-60.
- Kuchins, A. C., Mankoff, J. ve Backes, O. (2016). Azerbaijan in a Reconnecting Eurasia: Foreign Economic and Security Interests. *Center for Strategic and International Studies*, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/160718_Kuchins_AzerbaijanReconnectingEurasia_Web.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Kupfer, M. (2017). Azerbaijan-Turkmenistan: Energy Cooperation or Competition?. *Eurasianet*, <https://eurasianet.org/azerbaijan-turkmenistan-energy-cooperation-or-competition>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Liakopoulou, M ve Indeo, F. (2021). The Agreement on the Dostluk Field and the Outlook for Caspian Energy Security. *NATO Association of Canada*

Energy Security Program Research Study, 2,
https://natoassociation.ca/wp-content/uploads/2022/01/Dostluk-Agreement-Caspian-Energy-Security_ESPRS2.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan (2017). Official visit of the President of Turkmenistan to Azerbaijan, <https://www.mfa.gov.tm/en/news/364>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Ministry of Foreign Affairs of Turkmenistan (2023). Statement for Media, <https://mfa.gov.tm/en/news/3969>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

News Central Asia (2022). Turkmenistan and Azerbaijan strengthen inter-parliamentary cooperation, <https://www.newscentralasia.net/2022/12/08/turkmenistan-and-azerbaijan-strengthen-inter-parliamentary-cooperation/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

Nissman, D. (1983). "Iran and Soviet Islam: The Azerbaijan and Turkmenistan SSRs." *Central Asian Survey*, 2(4): 45-60.

Novikova, G. (2015). "The South Caucasus Between Russia and the West: How Pragmatic are the Stakeholders' Approaches?" *Connections*, 14(2): 37-50.

Panniýer, B. (2021). Analiz: Türkmenistan we Azerbaýjan Hazar ýatagy üstündäki 30 ýyllyk dawany çözdü. *Azatlyk Radiosy*, <https://www.azathabar.com/a/31064740.html>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

President of Russia (2008). The Foreign Policy Concept of the Russian Federation, <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

- President of the Republic of Azerbaijan (2017). Azerbaijani, Turkmen presidents made press statements, <https://president.az/en/articles/view/24919>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Raimbekova, A. (2018). 5 lke Hazar Denizi'nin hukuki statüsü konusunda anlaştı. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/5-ulke-hazar-denizinin-hukuki-statusu-konusunda-anlasti/1228982>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Reuters (2012). Azeris protests at Turkmen energy search in Caspian, <https://www.reuters.com/article/azerbaijan-turkmenistan-caspian-idINL5E8HJ3ZA20120619/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Roy, O. (2000). *Yeni Orta Asya ya da Ulusların İmal Edilişi*. ev., Mehmet Moralı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Russian Embassy in China (2013). Foreign Policy of the Russian Federation, https://beijing.mid.ru/en/countries/rossiya/kontseptsiya_vneshney_politiki_rossii/, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Sarıkaya, Y. (2021). "İran'ın İkinci Karabağ Savaşı Tutumu: Takke Dşt Kel Grnd." *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(1): 84-103.
- Skripnikova, N. ve Taghon, S. (2022). The European Union's Approach to the Caspian Sea Region: The Energy-Environment Nexus. *United Nations University Institute on Comparative Regional Integration Studies*, 04, <https://cris.unu.edu/sites/cris.unu.edu/files/PB22.04%20-%20Skripnikova%20and%20Taghon.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- T.C. Dışışleri Bakanlığı (2014). Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan Dışışleri Bakanları çl Toplantısı'nın ilki T.C. Dışışleri Bakanlığı, Bakü'de gerçekleştirildi., https://www.mfa.gov.tr/turkiye_-azerbaycan-ve-turkmenistan-disisleri-bakanlari-uclu-toplantisi_nin-ilki-baku_de-gerceklestirildi.tr.mfa, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2022). Dışişleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu'nun Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları Toplantısı Sonrası Basını Bilgilendirme Toplantısı, 13 Aralık 2022, Avaza., <https://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-mevlut-cavusoglu-nun-turkiye-azerbaycan-turkmenistan-uclu-disisleri-bakanlari-toplantisi-bilgilendirme-toplantisi-13-12-2022.tr.mfa>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (t.y.). Türkiye'nin Çok Taraflı Ulaştırma Politikası, https://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-cok-tarafli-ulastirma-politikasi.tr.mfa, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Tarhan, M. (2021). Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Üçlü Dışişleri Bakanları 5. Toplantısı'nın ardından ortak bildiri imzalandı. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-azerbaycan-turkmenistan-uclu-disisleri-bakanlari-5-toplantisinin-ardindan-ortak-bildiri-imzalandi/2154829>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Tarhan, M. (2022). TDT: Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Devlet Başkanları Zirvesi, Türk dünyasını birleştirmek için çok önemli bir adım. *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tdt-turkiye-azerbaycan-turkmenistan-devlet-baskanlari-zirvesi-turk-dunyasini-birlestirmek-icin-cok-onemli-bir-adim/2763876>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2023). The Concept of the Foreign Policy of the Russian Federation, https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586/, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- TRACECA (t.y.). TRACECA History, <https://www.traceca-org.org/en/about-traceca/history-of-traceca/>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı (2021). Türk Dünyası 2040 Vizyonu, <https://turkicstates.org/assets/pdf/haberler/turk-dunyasi-2040-vizyonu-2396-98.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

- Türk Devletleri Teşkilatı (2023). Temel Belgeler, <https://www.turkicstates.org/tr/temel-belgeler>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Türk Devletleri Teşkilatı (t.y.). Türk Devletleri Teşkilatı, <https://www.turkicstates.org/tr/turk-konseyi-hakkinda>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Türk, F. (2010). "Türkiye-Türkmenistan İlişkileri 1990-2010." *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(2): 57-64.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı (2022). Cumhurbaşkanı Erdoğan, Türkiye-Azerbaycan-Türkmenistan Devlet Başkanları Zirvesi'ne katıldı, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/142112/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-azerbaycan-turkmenistan-devlet-baskanlari-zirvesi-ne-katildi>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Ülger, İ. K. ve Erol, M. (2019). "Aktau Hazar Denizinin Statüsü Sözleşmesi: Arka Planı ve Temel Hükümleri." *Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Kongresi*, 26-27 Ağustos 2019, Adıyaman: 850-864.
- Valiyev, A. (2009a). Azerbaijan and Turkmenistan's Dispute over the Caspian Sea: Will It Impede the Nabucco Project?. *PONARS Eurasia Policy Memo*, No. 87, https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/pepm_087.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Valiyev, A. (2009b). "Victim of a "War of Ideologies": Azerbaijan after the Russia-Georgia War." *Demokratizatsiya*, 17(3): 269-288.
- Walinga, I. ve Aminjonov, F. (2022). Advancing Energy Security in Central Asia. *Organization for Security and Co-operation in Europe*, https://www.osce.org/files/f/documents/8/8/513787_0.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

- Walter, W. (2022). Challenges and opportunities of the Middle Corridor. *German Economic Team*, https://www.german-economic-team.com/wp-content/uploads/2022/12/GET_NL_UZB_21_2022_en-1.pdf, Erişim Tarihi: 15.12.2023.
- Wheeler, T. (2013). Turkey's role and interests in Central Asia. *Saferworld*, <https://www.files.ethz.ch/isn/172943/turkeys-role-and-interests-in-central-asia.pdf>, Erişim Tarihi: 15.12.2023.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Azerbaijan and Turkmenistan, which gained their independence with the dissolution of the Soviet Union, are states with various strong ties such as language, ethnicity, religion, culture and history. However, they are found in different parts of the Caspian Sea. States wishing to strengthen their relations in the early periods of their independence, discussions about determining the borders at the bottom of the Caspian Sea and how to share the energy resources at the bottom of the sea disrupted the relations. The tensions between the two states brought relations to the breaking point for a while. However, since 2014, there has been a process of normalization and strengthening in relations. The factors affecting Baku and Ashgabat, which once adopted a win-lose approach, have adopted a win-win approach since 2014 are important. In this study, the factors that led to the change in the policies of the two states will be examined.

Method

The study basically consists of two main parts. In the first part, the relations between Azerbaijan and Turkmenistan are examined. The timeline method was adopted in dealing with relationships. In this way, it will be possible to analyze the attitude of the parties. The second part focuses on examining the factors that have a positive impact on relationships. At this point, it can be said that there are four main headings.

Findings (Results)

The impact of relations between Azerbaijan and Turkmenistan is not limited to the bilateral dimension. Because various regional and global actors have policies towards both Azerbaijan and Turkmenistan, as well as the Caucasus, Central Asia and the Caspian Sea. These policies and the goals of third actors allow the relationship between Azerbaijan and Turkmenistan to influence regional and global dynamics and projects. In this respect, Türkiye comes to the fore first. While the Ankara administration has actively had policies towards Baku and Ashgabat since 1991, it also sees these states as important actors of the Turkish world. On the other hand, the Organization of Turkic States (OTS) is also a factor in the development of bilateral relations. While OTS promotes relations between Turkish states, it also offers these countries a safe environment within the framework of mutual respect and equality. In addition to Türkiye and OTS, there are also states such as Russia and Iran that negatively affect the security perception in the region. Russia's aggressive and revisionist policies, Iran's religious discourses and its support of Armenia during the occupation process in Karabakh have increased distrust towards these actors. Against this, Azerbaijan and Turkmenistan saw improving their bilateral relations as an option. Finally, changing global and regional equations in the world have made rapprochement between Azerbaijan and Turkmenistan necessary. While the policies of Europe and China in terms of both energy and corridors increase the importance of the Caspian region, Azerbaijan and Turkmenistan have turned to cooperation to achieve their national interests.

Conclusion and Discussion

In conclusion, there are four factors that encourage the strengthening of relations between Azerbaijan and Turkmenistan. These are the Türkiye, OTS, threat of Russia and Iran, and the increasing importance of the Caspian in terms of changing global equations and corridors. Türkiye needs good relations between Azerbaijan and Turkmenistan in order to realize the Middle Corridor and become an energy center for Europe. In this respect, if Azerbaijan and Turkmenistan adopt a win-lose approach, Türkiye is also the losing actor. However, Azerbaijan and Turkmenistan's adoption of a win-win approach puts Türkiye in the winners category. Secondly, OTS supports rapprochement between Azerbaijan and Turkmenistan. In this way, stability will be achieved in the Turkish world and OTS will be able to turn into a more effective actor. In this respect, an example of OTS's promotion of cooperation between Turkish states can be seen in the process between Azerbaijan and Turkmenistan. Thirdly, Russia and Iran pose a security threat to both states. Because Russia's revisionist policies and its attitude in the Ukraine Crisis, as well as Iran's religious discourses and support for Armenia in Karabakh, were seen as threats

by Baku and Ashgabat. In addition, the possibility of unilateral dependence on these states is an important security problem. On the other hand, interdependence on the Baku-Ashgabat line is seen as a more reasonable option. Finally, it can be said that the changing global and regional equations in world politics have accelerated the development process of relations between Azerbaijan and Turkmenistan. Because Russia and Iran are under sanctions, the importance of the Caspian Sea in terms of corridors has increased. In this case, it can be said that it encourages geopolitical relations between Azerbaijan and Kazakhstan, as well as relations in the corridors between Azerbaijan and Turkmenistan. In particular, Europe and China's orientation towards the region means that two important markets and actors are heading towards the region. In this way, relations in the Caspian Sea have gained importance for projects such as the Middle Corridor and the Belt and Road Project. In this way, Azerbaijani-Turkmenistan relations in the Caspian Sea have gained importance for projects such as the Middle Corridor and the Belt-Road Project.